

ОЛЕКСІЙ КОНОВАЛ

Фундація ім. Івана Багряного

Арлінгтон Хайс, США

ДЕ ЗБЕРІГАЮТЬСЯ ВИДАННЯ ТА АРХІВИ СЕРЕДОВИЩА УРДП-УДРП ТА ЙОГО БРАТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Під час Другої світової війни багато родин гнаних, переслідуваних, розкуркулюваних та голодуючих в 1933 році залишили Україну й після війни опинилися на території Австрії та Німеччини. Згідно договору США, Англії та ССРСР в Ялті, люди з східних та центральних областей України, що були частиною радянської України, підлягали примусовій репатріації з Заходу на “родіну” в Советський Союз.

Українці з Галичини та земель, що до 1939 року були під Польщею та “стара еміграція”, особи, що вийшли на еміграцію з урядом УНР після Першої світової війни, репатріації не підлягали. Тому становище “східняків” і “західняків” України було відмінне.

В 1946 році Іван Багряний написав памфлет “Чого я не хочу вертатися до ССРСР”, який завдяки українцям в американській армії, був переданий до США, перекладений на англійську мову й вручений впливовим сенаторам США, урядові Англії та генералові Айзенгаверові, який своїми вояками примушував силою їхати людей на “родіну”. Після того ситуація трохи змінилася, перестали силою вивозити до репатріаційних таборів, але їх під час “скрінінгів” викидали з ДП таборів, як не примусово вивезених осіб на працю в Німеччину.

Іван Багряний зі своїми друзями розпочав видавати в Новім Ульмі в Німеччині газету “Українські вісті” та в скорому часі створив нову партію під назвою Українська Революційно-Демократична Партія (УРДП), яка охопила велике число свідомого елемента з центральних та східних областей України, так званих тоді “східняків”, людей з Великої України. До них мали певне упередження вихідці з західних областей України, члени та прихильники українських націоналістичних середовищ. Діяльність УРДП спершу зосереджувалася в американській зоні Німеччини, а пізніше поширилася на англійську та французьку зони.

Газета “Українські вісті”, що розпочала виходити наприкінці 1945 року стала голосом і оборонцем підрадянської еміграції – проти примусової репатріації, чи таборових “скрінінгів” (перевірок звідки дана особа була з Сходу чи Галичини), чи щодо заходів виїзду на нові поселення в інші країни, за океан.

Для багатьох членів УРДП відкрилися двері виїзду до США, Канади, Бельгії, Франції, Аргентини, Австралії, Англії, Бразилії, Венесуелі та інших країн світу. В тих країнах вони створили в п'ятдесятих роках свої Крайові Комітети УРДП чи ОУРДП та тримали й далі зв'язок з своєю централею, яка перебувала в Новім Ульмі, де мешкав з своєю родиною Іван Багряний, керівник партії та більшість членів проводу. Старанням членів УРДП 18 липня 1950 року в Нью Йорку створено Об'єднання Демократичної Української Молоді (ОДУМ) в США, а пізніше створено ОДУМ в Канаді, Англії, Австралії, Німеччині та Бельгії. В чотирьох останніх країнах по десяти роках праці ОДУМ припинив своє існування через виїзд активних членів ОДУМ-у на американський континент. Між іншим, в Німеччині при кінці сорокових років велися переговори між середовищем Степана Бандери та Івана Багряного, щоб створити одну організацію української молоді, що не належить до Пласту. Але з тих переговорів нічого не вийшло. Особи з середовища ОУН Ст. Бандери не довіряли особам, що були запропоновані до спільного Центрального Комітету. Вони почали їх перевіряти, й більшість не пройшли перевірки, про що докладно розповідає в своїх спогадах Василь Ів. Гришко, який в той час був у середовищі ОУН. В той час в США було створено Демократичне Об'єднання Бувших Репресованих з-під Советів (ДОБРУС), а в Канаді Союз Українців Жертв Російського Комуністичного Терору (СУЖЕРО), Легіон ім. Симона Петлюри, Товариство Сприяння УНРаді, Товариство Одумівських Приятелів (ТОП) та Фундацію ім. Івана Багряного.

Середовище УРДП та його, вище згадані, братні організації, видали цілий ряд вартісних книг українською та англійською мовами про колективізацію, розкуркулювання, арешти та заслання на Сибір, за голод 1933 року, бо вони були наочними свідками трагічних років комуністичної влади на Україні.

Прошли десятки років за межами України, й старша активна генерація в УРДП та його братніх організаціях почала помалу відходити в інший світ. Першим припинив своє існування ДОБРУС, тоді СУЖЕРО та Легіон ім. Симона Петлюри, а з кінцем травня 2000 року, члени партії УРДП-УДРП, вирішили також припинити своє існування, а спрямувати решту своєї енергії, увагу та фінанси в праці фундації ім. І. Багряного, щоб допомогти незалежній Україні стати на власні ноги. Партія уважала, що не варто переносити свою діяльність в Україну, де й так забагато вже партій, багато яких мають ті ж самі ідеї, що мала УРДП.

Рівночасно з створенням вище згаданих організацій появилися їх газети, журнали, бюлетені, інформаційні листки та інші пресові органи. За більш як півстоліття існування цих організацій назбиралося багато архівів та річників різних видань. Так як деякі організації припинили своє існування, чи сповільнювали свою діяльність, було вирішено

зберегти те, що ще залишилося, архіви та річники видань, для історії, для студій та дослідів майбутнім поколінням.

Річники видань вище згаданих середовищ: “Українські вісті”, “Український Прометей”, “Ми ще повернемося!”, “Наша боротьба”, “Наші позиції”, “Штурм”, “Нові дні”, “Молода Україна” та багато інших видань були вислані до Конгресової бібліотеки США у Вашингтоні, до українського музею в Чикаго, до архіву УВАН в Нью-Йорку, до Іллінойського університету в Урбана-Шампейн, в українську секцію, до Іміграційного історично-дослідного центру при Міннесотському університеті, до Українського Культурного і Освітнього Центру у Вінніпезі, до бібліотеки ім. Симона Петлюри в Парижі, до Українського Вільного Університету в Нью-Йорку для вислання в Україну та іншим. В Україну вислано безпосередньо нами багато вище згаданих видань та книжок, виданих нами чи діяспором в Києво-Могилянську Академію, до Острозької Академії, до державного Архіву-Музею в Києві, до музею ім. Тараса Шевченка в Києві та Каневі, до музею діаспори в Львові, до бібліотек в Полтаві, Одесі, Запоріжжі, Миколаєві, Харкові, Охтирці, Сумах та інших містах України.

Секретаріат ЦК УРДП та Фундація імени Ів. Багряного уклала умову 1990 року з УВАН в Нью-Йорку, щоб передати на збереження архіви та листування Івана Багряного, яке частинно впорядкувала його дружина Галина, що стосується діяльності Секретаріату УРДП від 1945 року та Крайових Комітетів УРДП Англії, Австралії, Німеччини, Франції, Канади та США. Перші 140 папок архівів та листування відвіз я з дружиною 1990 року випозичиним великим автом в Нью-Йорк до УВАН, які були складені в три залізні шафи, які придбала фундація ім. І. Багряного. В умові згадано, що ці архіви можуть бути передані в архіви Києва, але наразі вони й досі в Нью-Йорку. Туди вислано на додаток ще кілька десятків ящиків архівів.

Іван Багрянний – письменник, публіцист, маляр та громадсько-політичний діяч вів широку кореспонденцію з своїми друзями по перу та партії. В двадцяти папках зберігається цікаве листування, посортоване нами, з такими відомими українській громаді особами як: Григорій Костюк, Віталій Бендер, Юрій Косач, Юрій Шерех, Григорій Китастий, Ігор Костецький, Іван Кошелівець, Дмитро Кислиця, Дмитро Нитченко, Андрій та Микола Ливицькі, Іван Майстренко, Григорій Алексінський, Нестор Городовенко, Тарас Бульба-Боровець, Борис Ливицький, Павло Маляр, Микола Приходько, Василь Чапленко, Володимир Кубійович, Петро Одарченко, Василь Онуфрієнко, Тодось Осьмачка, Леонід Полтава, Микола Понеділок, Микола Степаненко, Михайло Ситник, Петро Шинкар, Микола Шлемкевич, Василь Гришко, Михайло Воскобійник, Мар’ян Дальний (Горгота), Іван Дубинець, Кость Даниленко-Данилевський, Володимир Державин, Ростислав Василенко, Володимир та Розалія Винниченко, Петро Волиняк, Семен Підгайний, Федір Гаєнко, Федір Пігідо, Анатолій

Нікітін та багато інших. Листування з деякими особами, що були на ключевих становищах в УРДП, вставлені в багатьох папках партії УРДП. Листування Івана Багряного з відомими особами з примітками та короткими даними про осіб, кому були спрямовані листи, вишло друком у 2002 р. у видавництві “Смолоскип” в Києві, в двох книгах.

Серед переданих матеріалів до УВАН, що стосуються УРДП, є речі, архіви Івана Дубинця, Петра Шинкаря, Петра Бербця, Петра Домченка, Сергія Євсевського, Валентина Новицького, Олексія Коновала та інших з років їх діяльності в партії. В папках діяльності Секретаріату УРДП-УДРП зберігається листування членів Секретаріату та Центрального Комітету: Миколи Дзябенка, Анатолія Лисого, Михайла Воскобійника, Василя Гришка, Миколи Степаненка, Михайла Смика, Олексія Коновала, Мар'яна Дального, Андрія Глиніна, Василя Ромашко, Петра Волиняка, Івана Пишкала, Євгена Федоренка, Анатолія Гудзовського, Андрія Бондаренка, Сергія Маренка, Леоніда Чудовського, Юрія Нагорного, Василя Григоренка, Федора Гаєнка, Федора Гайового, Антона Гурського, Григорія Мороза, Якова Гвоздецького, Петра Майсюри, Олександра Скопа, Василя Пономаренка, Миколи Підлісного та багато інших.

Збережені протоколи, обіжники, бюлетені, звернення та листи перших чотирьох з'їздів УРДП, що відбувалися в Новім Ульмі в Німеччині. В окремих папках вміщені всі матеріали, що стосуються підготовки та проведення наступних з'їздів. Перебіг деяких з'їздів, доповіді та виступи Івана Багряного, Василя Гришка, Михайла Воскобійника, Петра Волиняка та інших осіб записані на рольках звукозапису й вони долучені до архівів.

В 1992 році Галина Багряна надіслала нам додатково листування, фотографії, рукописи та ілюстрації Івана Багряного до його власних книг. З поміж цих матеріалів – рукописи та машинописи з авторськими поправками творів “Золотий бумеранг”, “Розгром”, “Телефон”, “Тигролови”, “Буйний вітер”, а також схеми й деякі розділи запланованих, але не закінчених творів “Спартак”, “Поєдинок”, “Новелі для себе”, “Тайфун”, “Люба” та нотатки, різні інформації про Одесу та розміщення кораблів на Чорному морі та листування для написання нового твору “Танцерник Потьомкін”.

Іван Багрянний, як маляр, ілюстрував свої власні твори: казки “Про Павлика мандрівника” та “Телефон”, книгу “Антон Біда – герой труда” та ін. Він намалював обкладинки до таких книжок як “Юність Василя Шеремети” Уласа Самчука, “Щастя” – збірки новел і оповідань Павла Маляра (Миргородського), “Сміх і горе” Олесея Шпильки (Скопа), “Старший боярин” Тодося Осьмачки та ін. В 1992 році на конференції в Урбана-Шампейн був Сергій Гальченко, вчений, хоронитель фондів Інституту літератури ім. Тараса Шевченка Академії Наук України, якому я особисто передав чернетки окремих розділів “Тигроловів”, “Буйний вітер” та інших книжок, а також його ілюстрації вставлені в

окремий альбом, разом 56 ілюстрацій.

Під час Першого Всесвітнього форуму українців в Києві, я не міг зустрітися з С. Гальченком, щоб передати йому ще й інші речі Багряного, то щоб не везти їх назад в США, я передав їх до Центрального Державного Архіву-Музею літератури й мистецтва України, а це рукописи майже всіх творів Багряного та нотатки, цитати та замітки до розпочатих, чи плянованих нових творів та ще ніде не друкovanі вірші, пародії, карикатури та інше.

В шосту річницю смерти Григорія Китастого, на його могилі не було пам'ятника. Громадський комітет та Капеля Бандуристів в Детройті розпочали збірку грошей, але не могли ту справу довести до кінця. Середовище УРДП, так як він був його членом, взялося закінчити поставлення пам'ятника на його могилі. Мистці Іван Яців та Олег Мороз зробили по сім різних проєктів пам'ятника, величний проєкт створив Микола Голодик з Нью Йорку та пам'ятник – постать Григорія Китастого з бандурою подав Дан Статтс з Арізони. Не всі проєкти пам'ятника підходили на могилу в Бавнд Бруці на кладовищі, одні через великі кошти, інші через величину. Багато з них могли б бути прикрасою в українських містах чи парках в пошані до композитора, що творив своїй нації патріотичні пісні та музику. На його могилі поставлено пам'ятник мистця Івана Яціва, а всю кореспонденцію, проєкти пам'ятників та листу жертводавців передано до Архіву-Музею в Києві. А на решту грошей, що зібрано більше як потрібно, видано збірник пісень Григорія Китастого до слів поетів діаспори та України під назвою “Вставай, народе!”.

В останніх роках відійшли від нас активні працівники УРДП-УДРП Михайло Воскобійник та колишній голова Центрального Комітету ОДУМ-у Олексій Пошиваник. Передані архіви їх ріднею переслано більшість до Історично-еміграційного центру в Міннеаполісі, панні Галині Миронюк, разом з архівами газети “Українські вісті”, архівами ЦК ОДУМ-у, філії ОДУМ-у Чікаго, листування Товариства Рух в Чікаго, школи українознавства при парафії св. Володимира в Чікаго та різні програмки, летючки, квитки, жетони, сторінки ОДУМу при “Свободі” та “Українських вістях”, вирізки з газет та річники журналу ОДУМ-у “Молода Україна”.

Під час збирання листування Івана Багряного виявилось, що багато архівів дружини померлих чоловіків, чи їх діти повикладали в смітник після смерти їх батьків.

Мимо того ще раніше було зібрано велику кількість речей, що потребували збереження і дані вони в відповідальні руки, де вони напевно будуть збережені.

Також ми зібрали й видали друком доповіді, статті, памфлети, рефлексії, есеї написані Іваном Багряним під його прізвищем, псевдами чи взагалі без підпису як редакційні, що були друкovanі в газетах та журналах його середовища. Книга вийшла друком в 1996 році у видавни-